

УДК. 330.33.66:338.43(477.73)

О.В. ДОВГАЛЬ

Миколаївський політехнічний інститут

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СЕЛА**(на прикладі Миколаївської області)**

В статті розкрито основні проблеми соціально-економічного розвитку села у Миколаївській області в ринкових умовах господарювання та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, село, освіта, охорона здоров'я, культура, зайнятість, безробіття, доходи.

З моменту отримання Україною статусу незалежної держави національна економіка характеризувалася масштабними кризовими процесами, і її реформування призвело до занепаду соціально-економічного розвитку села, в т.ч. і Миколаївській області.

Велике занепокоєння викликають проблеми, пов'язані з демографічною ситуацією, існуючим рівнем бідності та спустошенням села. Реальні доходи селян у Миколаївській області майже не зростають і є найнижчими серед усіх категорій населення, не відновлюється діяльність підприємств і закладів сфери обслуговування, припинилось оновлення матеріальної бази соціальної інфраструктури.

Така ситуація зумовлює термінову активізацію пошуку шляхів та реалізацію заходів щодо виходу з економічної та соціальної кризи за для підвищення добробуту сільського населення. Саме це зумовлює актуальність даної публікації.

Об'єкти та методи дослідження

У країнах з розвинутою ринковою економікою приділяється велика увага як теоретичним, так і практичним питанням соціально-економічного розвитку села. Вагомий внесок у вивчення цих проблем зробили такі відомі вітчизняні вчені як: О. Бородіна, Б. Данилишин, О. Могильний, О. Онищенко, М. Орлатий, І. Прокопа, О. Прокопенко, К. Прокопишак, П. Саблук, М. Хвесик, Л. Шепотько, В. Юрчишин, К. Якуба; зарубіжні – Л. Ван Депоель, Т. Лонч, В. Назаренко, В. Паціорковський, А. Петріков, Ж. Плева, Т. Ратінгер та багато інших. Однак в Україні, зокрема у Миколаївській області, цій проблемі з боку науковців ще не приділяється достатня увага.

Постановка завдання

Виявлення проблем соціально-економічного розвитку села у Миколаївській області та надання пропозицій щодо їх вирішення в сучасних умовах.

Результати та їх обговорення

Аграрні реформи, що відбувалися в Україні з початку 90-х років, не викликали очікуваних позитивних змін у соціально-економічній ситуації сіл Миколаївської області, не сприяли нарощуванню виробництва сільськогосподарської продукції та підвищенню рівня доходів сільських товаровиробників, здійснювалися без активної участі та ініціативи сільської громади [3]. У селах Миколаївської області, а їх нині налічується 894 од., практично повністю занепає розвиток соціальної сфери. Відомо, що освіта є базовою галуззю для переходу до інноваційної моделі розвитку економіки. Проте, у 2011 р. у селах Миколаївської області кількість дошкільних навчальних закладів становила – 392 од.

Протягом 1990–2011 рр. їх кількість зменшилась в 1,4 раза. Нині 57% сіл не мають дошкільних установ.

Охоплення дітей дошкільними закладами становить 47% до кількості дітей відповідного віку. Цей показник є негативним, оскільки означає, що один дитячий садок приходить на 2 села [8].

Погіршується якість та рівень освіти сільської молоді, збільшується частка тих, хто має лише базову загальну та початкову освіту, причому найвідчутніше це виявляється серед 15–19-річних селян.

Це тісно пов'язано з незадовільними матеріальними умовами життя більшості сільських жителів та критичним станом мережі сільських загальноосвітніх закладів [2, 5].

Тільки протягом 1990–2011 рр. кількість загальноосвітніх закладів зменшилась в 1,3 раза, і нині становить на сьогодні 451 школу. А це означає що одна школа приходить на 2 села.

Така ж ситуація і з закладами охорони здоров'я. Здоров'я є однією з головних умов добробуту населення та успішного економічного зростання. Аналіз показника, який входить до індексу складової частини людського розвитку свідчить, що за 10 років за станом та охороною здоров'я населення Миколаївська область перемістилася з 24 місця у 1999 році на 15 місце у 2009 році.

Внаслідок реформування галузі охорони здоров'я у 2011 р. мережа закладів сільської медицини у Миколаївській області виглядає наступним чином: дільничні лікарні – 9 од., сільські лікарські амбулаторії – 109 од., мережу сімейної медицини у сільській місцевості області представлено 128 установами та підрозділами охорони здоров'я. Радсадівську дільничну лікарню Миколаївського району реорганізовано в амбулаторію загальної практики/сімейної медицини (ЗПСМ). Три ФАПи, що обслуговували більше 1000 населення реорганізовані в амбулаторії ЗПСМ, а саме – у Кривоозерському районі – Березківську амбулаторію ЗПСМ; у Новобузькому районі – Жовтневську амбулаторію ЗПСМ; у Первомайському районі – Кумарівську амбулаторію ЗПСМ. Реорганізовано 20 ФАПів, які обслуговували менше 100 населення.

Проте незважаючи на певні позитивні зміни ситуація у сфері охорони здоров'я залишається ще досить складною. Нині, питома вага населення, що обслуговується сімейними лікарями в сільській місцевості області складає 60,4%.

Одним з вирішальних моментів поліпшення надання медичної допомоги є кадрове забезпечення закладів охорони здоров'я. Постановою КМУ від 11 травня 2011р. № 524 «Питання оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» передбачено виплату одноразової адресної грошової допомоги випускникам вищих навчальних закладів, які здобули освіту на напрямом і спеціальностями медичного та фармацевтичного профілю та укладання на строк не менше як 3 роки договорів про роботу у закладах охорони здоров'я, що розташовані у сільській місцевості. У 2011р. у заклади охорони здоров'я сільських адміністративних районів направлено 42 молодих спеціаліста (у т.ч. 10 лікарів загальної практики-сімейної медицини), проте у зв'язку з відсутністю затвердженого Міністерством охорони здоров'я України Порядку здійснення цих виплат використати данні кошти не має можливості [7].

Подальше реформування галузі охорони здоров'я утруднює відсутність низки затверджених нормативно-правових актів. Так нині не прийнято Закони України «Про особливості діяльності закладів охорони здоров'я», «Про загально державну систему надання медичної допомоги».

Несприятлива ситуація і у сфері культури. Нині 46% сіл не мають клубних закладів, 55% – бібліотек, та 99,6% не забезпечені демонстраторами фільмів.

Отже, половина сільських населених пунктів у Миколаївській області взагалі не має ні стаціонарних, ні пересувних форм культурного обслуговування.

Практично припинила своє існування на селі сфера побутового обслуговування.

Незадовільні умови побуту створюють соціальну напруженість, негативно впливають на демографічну ситуацію, внаслідок чого спостерігається високий рівень депопуляції, село катастрофічно старіє. Чисельність сільських жителів Миколаївської області у 2011 р. складає 382,5 тис. Протягом останнього десятиріччя їх кількість скоротилася на 70,6 тис. ос. Нині рівень смертності в сільській місцевості перевищує народжуваність. Кількість померлих перевищує кількість народжених у 1,3 раза. Природній приріст (скорочення) сільського населення становить –1,6 п., така ситуація особливо гостро впливає на зайнятість і рівень життя селян. У 2011 р. рівень зайнятості у сільській місцевості Миколаївської області становив 185,9 тис. ос. віком від 15 до 70 років. Рівень безробіття відповідно 16,2 тис. ос. Головними причинами такої ситуації є згорання виробництва та зниження продуктивності праці, низький рівень економічних інтересів, депопуляція та старіння сільського населення, погіршення соціальної інфраструктури села, заробітної плати. У 2010 р. працівники сільського господарства мали найнижчий рівень оплати праці (1399 грн.) [7], це й призводить до міграції населення у пошуках кращої долі. Тільки у 2011 р. з сільської місцевості Миколаївської області вибуло 5949 ос., з них у межах України 5909 ос., внутрішньорегіональна міграція 3408 ос., міжрегіональна міграція 2501 ос., міждержавна міграція 40 ос. [8].

Зниження народжуваності, погіршення стану здоров'я та інтенсивна міграція сільського населення, у тому числі маятникова трудова міграція до міст України, трудова міграція жителів західних і прикордонних регіонів до інших держав – Італії, Іспанії, Португалії, Росії – помітно погіршують прогноз формування його структури за основними віковими групами, а відтак перспективи збереження не лише демографічного, але й трудових ресурсного потенціалу сільської місцевості як значущої складової національного людського капіталу.

Таким чином, найгострішими проблемами соціально-економічного розвитку села у Миколаївській області залишаються:

- невідповідність програм реформування економіки сільського господарства і результатів їх виконання визначеним соціальним пріоритетам;
- недостатній рівень фінансової підтримки соціально-економічної сфери села, державної підтримки облаштування сільських територій;
- передача об'єктів соціальної сфери сільськогосподарських підприємств до державної та комунальної власності без належного фінансування їх утримання;
- проведення неефективної державної політики щодо створення умов для розвитку кооперативних та інших некомерційних об'єднань сільськогосподарських товаровиробників у сфері заготівлі, переробки, реалізації продукції та фінансового і транспортного обслуговування товарних потоків [6].

В країнах з розвинутою економікою ці проблеми вирішують за рахунок розширення діяльності сільського населення, селяни займаються різноманітною діяльністю, а не лише аграрною.

Розробляють та втілюють різні програми сталого розвитку села, які передбачають обов'язкове використання людських та природних ресурсів, розвиток місцевої промисловості, підприємництва, народних промислів, що призводить до розвиненої економіки. Все це спрямовано на забезпечення гідного життя селян, збереження культурних та духовних цінностей села.

У розвинених країнах світу найважливішим засобом забезпечення сталого розвитку сільської місцевості виступає розвиток сільського туризму, який впливає в свою чергу на:

- зменшення рівня безробіття, особливо молоді;
- привабливість сіл, як місця проживання та господарювання;
- зменшення соціально-економічних проблем села;
- можливість реалізації продукції власного господарства;
- збереження і відродження народних промислів, та духовної спадщини;
- збагачення культурно-освітнього рівня сільського населення.

За декілька останніх років в сільській місцевості Миколаївської області вже чітко виділилися райони-лідери щодо розвитку сільського туризму, а саме: – Арбузинський; Березанський; Вознесенський; Очаківський; Первомайський.

Серед іноземців, які відвідали нашу країну, переважали громадяни Російської Федерації. Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності області у 2000 р. в 1,2 рази перевищує показник 2011 р. і становить 28739 ос. [8].

Однак сьогодні основними проблемами, що стоять на шляху широкого розповсюдження сільського зеленого туризму в Україні, є відсутність дійового господарського механізму розвитку даного виду діяльності сільського населення, що проявляється в наступному:

- відсутність правового забезпечення розвитку сільського зеленого туризму;
- відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу для потреб туризму;
- невизначеність щодо схем кредитування, оподаткування, тарифів на житло та послуги;
- відсутність виваженої маркетингової політики в сфері сільського туризму;
- невисокий рівень кадрового забезпечення щодо діяльності з сільського туризму [1, 4].

Висновки

Отже, основними напрямками щодо подолання проблем соціально-економічного розвитку села у Миколаївській області, на наш погляд, мають стати:

- створення умов для функціонування загальноосвітніх навчальних закладів з малою чисельністю учнів;
- надання освітніх послуг відповідно до державних стандартів початкової, базової та середньої освіти;
- створення належних умов для проживання сільського населення;
- забезпечення розвитку медичного обслуговування;
- поліпшення швидкої та невідкладної допомоги, що надається сільському населенню, шляхом оснащення спеціальними автотранспортними засобами;
- забезпечення виконання державних, регіональних програм у сфері культури в сільській місцевості;

- підвищення рівня ефективної зайнятості населення, з мотивацією до розвитку підприємництва у сільській місцевості;
- створення економічних умов для розвитку сільських територій.

Список використаної літератури

1. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В.І. Биркович // Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник. – 2008. – №1 (6). – С. 138 – 143.
2. Концепція основних напрямків відродження села і агропромислового комплексу України: Проект соціалістичної партії України від 4 квітня 2006 р. – Режим доступу: – <http://www.spu.in.ua/ua/ideology/19841>.
3. Куцмус Н.М. Соціально-економічний розвиток села в умовах європейського вибору: дис... канд. наук: 08.00.03 / Наталія Миколаївна Куцмус. – Житомир, 2008. – 191 с.
4. Мельниченко С.В. Соціально-економічне значення та проблеми розвитку сільського зеленого туризму в Україні / С.В. Мельниченко, А.Ю. Єременко // Київський національний торговельно-економічний університет. – Режим доступу : – <http://www.ecologylife.ru>.
5. Павлов О. Парадигма сільського розвитку / О. Павлов // Економіка України. – 2006. – № 7. – С. 41 – 48.
6. Про затвердження державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 73. – С. 7.
7. Програма економічного і соціального розвитку Миколаївської області на 2011–2014 рр. – Режим доступу : – <http://www.mykolayiv-oda.gov.ua/publication/content/5435>.
8. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2011 рік // за ред. П.Ф. Зацаринського. – Миколаїв. – 2012. – 643 с.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2012

Социально-экономическое развитие села (на примере Николаевской области)

Довгаль Е.В.

Николаевский политехнический институт

В статье раскрыты основные проблемы социально-экономического развития села в Николаевской области в рыночных условиях хозяйствования и предложены пути их решения.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, село, образование, здравоохранение, культура, занятость, безработица, доходы.

Socio-economic development of rural areas (Mykolayiv region)

O. Dovgal

Nicholas Polytechnic Institute

In the article the basic problems of socio-economic development of rural areas in Mykolayiv region under normal market conditions are exposed and the ways of their decision are offered.

Keywords: socio-economic development, village, education, health care, culture, employment, unemployment, incomings.